

18^{ον}
Αι Αναμνήσεις μου διά την γενεάν μου
Και το γενεαλογικόν μου δένδρον
1988
(Ετικέτα)

- 1 -4. Λευκές σελίδες
- 5. Οι αναμνήσεις μου
- 6. Λευκή σελίδα

(7.) Πρόλογος

Όταν ένας άνθρωπος γνωρίζει ή ξέρει πως κάποτε εις αυτόν τον κόσμον τον μάταιον υπήρξαν και έζησαν άνθρωποι και ήρθε η στιγμή και έφυγαν από τον κόσμον αυτόν και που εκπλήρωσαν το πεπρωμένο τους αφήσαντες τους απογόνους των, οι οποίοι και αυτοί εξεχάσθησαν με το πέρασμα χρόνων πολλών. Εάν ένας που γνωρίζει, μαθαίνει ή ακούει γι' αυτούς τους ανθρώπους από παλαιότερους ή και μεγαλυτέρους, να τα γράψει εις ένα φυλλάδιον διά να μη ξεχνιούνται και προπαντός όταν ο γράφων προέρχεται από το γενεαλογικόν δένδρον αυτών, είναι μία θεάρεστη πράξις.

Ο Γράφων
Κρικόπουλος πασχάλης του Αναγνώστη

- 8. Λευκή σελίδα

(9.) Αρχή της γενιάς μου
1^{ον}. Οι αναμνήσεις μου

Είναι 13 Μαΐου χίλια εννιακόσια ογδόντα οκτώ (1988), ημέραν της εβδομάδος Πέμπτην. Είναι ημέρα δροσερή που το βοριαδάκι που φυσάει την κάνει πιο δροσερή. Είναι σύμφωνα με την εποχήν μάλλον πολύ δροσερή. Είναι, όπως γράφω, 13 Μαΐου και μπορεί κανείς να νομίσει ότι ψεύδομαι ότι λέγω που είναι μάλλον κρύο, όμως είναι αλήθεια. Είναι μάλλον κρύο. Είναι μία η ώρα μετά το μεσημέρι και όπου μετά το μεσημεριανό μας φαγητό με την σύζυγόν μου ξάπλωσα στο ντιβάνι για να ξεκουραστώ λιγάκι.

Όταν όμως ξάπλωσα, τυχαίως, όπως ήμουν ξαπλωμένος, το βλέμμα μου έπεσε επάνω σε ένα μπαούλο Εκεί στο μπαούλο αυτό είχα μέσα φυλαγμένη την παλιά μου αλληλογραφία από φίλους και συγγενείς. Την είχα από πολύν καιρόν τοποθετημένην εκεί, που μπορώ να πω ότι μάλλον την ξέχασα. Τώρα που αντίκρισα το μπαούλο, ομολογώ ότι μου ήρθε η επιθυμία να ανοίξω να την δω. (10.) Σηκώθηκα από το ντιβάνι και προχώρησα προς το μπαούλο λέγοντας μέσα μου « αξίζει να την δεις την αλληλογραφία αυτήν, να την σκαλίσεις και ότι κάτι θα βρεις, που ίσως να το ξέχασες.

Και με τη σκέψη αυτή πήγα στο μπαούλο, το άνοιξα, βρήκα μέσα έναν φάκελο που είχα φυλαγμένα κάτι γράμματά μου από την αλληλογραφία που είχα από

συγγενείς και φίλους. Αφού άνοιξα τον φάκελο και βλέπω την παλιά αυτήν αλληλογραφία μου, άρχισα αμέσως να ξεφυλλίζω, να βλέπω και να διαβάζω τα παλιά αυτά γράμματα. Πολλά μου θύμιζαν όταν τα έβλεπα. Ήταν όλο αναμνήσεις από τα περασμένα. Την μεγαλύτερη όμως εντύπωση μου προξένησαν τρία γράμματα., που ήταν εκεί – ευτυχώς – φυλαγμένα.

Το ένα ήταν με ημερομηνία 23 Δεκεμβρίου 1945. Το δεύτερο ήταν την 10ην Μαΐου 1951 και το τρίτο είχε ημερομηνία 15 Ιανουαρίου 1954. Ήταν και τα τρία αυτά γράμματα ιδιοχείρως γραμμένα από τον θείο μου τον **Γρηγορόπουλο Πασχάλη**, αδελφό του πατέρα μου. (11.) Μόλις τα είδα αυτά τα τρία γράμματα, σταλμένα σε μένα από τον θείο μου Πασχάλη, που ομολογώ ότι τα είχα ξεχάσει, αν δεν τα έβαζα στο μπαούλο, δεν θα τα εύρισκα σήμερα, θα είχαν βγει από την ιδέαν μου, μόλις είδα και πήρα στα χέρια μου τα γράμματα αυτά, σταμάτησα το σκάλισμα των άλλων γραμμάτων και άρχισα να διαβάζω τα γράμματα του πολύ αγαπημένου μου θείου. Ήταν ο μόνος που βρήκα και αντάμωσα εν ζωή. Ήταν τρία αδέρφια από τον πατέρα τους, τον **Σάββα Κρίκο** και τη μητέρα τους **Κυριακιώ**. Ήταν ο πρώτος τους αδελφός ο **Νικόλαος**, ο δεύτερος ο **Πασχάλης**, αυτουνού ήταν τα τρία γράμματα που μνημονεύω, και ο τρίτος ο **Αναγνώστης**, ο πατέρας μου.

Τον πρώτον, τον Νικόλαο, δεν τον είδα και δεν τον γνώρισα εν ζωή. Είχε αποθάνει στην πατρίδα, την Τρούλια Θράκης. Ούτε τον πατέρα μου γνώρισα, διότι τον είχαν πάρει όμηρον εις Βουλγαρίαν το 1917 οι Βούλγαροι, τότε ήμουν εις ηλικίαν ενάμιση χρόνων. Δεν τον γνώρισα. Στην Βουλγαρία πέθανε από τις κακουχίες, δεν γύρισε πίσω ο πατέρας μου ο Αναγνώστης.

(12.) Αυτά τα γράφω και σε άλλο μου διήγημα¹, πώς έμειναν ορφανά από μικρά από μητέρα και ο πατέρας τους ο Σάββας Κρίκος πήρε δεύτερην γυναίκα, η οποία δεν ήθελε τα πρώτα παιδιά του ανδρός της και τα γνήσια πρώτα παιδιά του Σάββα Κρίκου έφυγαν από μικρά από το σπίτι τους, από 8 ως 12 χρονών, και δούλευαν στα ξένα. Ο Νίκος πήγε (και) δούλευε στο χωριό Τρουλιά της Θράκης και εκεί πανδρεύτηκε και γι' αυτό γράφω πιο μπροστά ότι πέθανε στην Τρουλιά, πριν την ανταλλαγή του 1922. Αυτά όλα τα γράφω, όπως σας λέγω πιο επάνω, σε άλλο μου διήγημα, πιο και με λεπτομέρεια.

Ο Πασχάλης, ο δεύτερος γιος του Σάββα Κρίκου, αυτός πήγε όταν έφυγαν από τον πατέρα τους στο χωριό **Προτίβο** της Ανατολικής Θράκης και εκεί εδούλευε και όταν μεγάλωσε πήρε σύζυγο από το Προτίβο. Αυτός όμως ο Πασχάλης έφυγε από το χωριό του πριν την ανταλλαγή του 1922 και ήρθε στη Μακεδονία και κατοίκησε στο χωριό Σεράι, σημερινό Σχουλάρι² κι εκεί τον βρήκε το πρώτο μου (13.) γράμμα και έπειτα τον αντάμωσα και γνωρισθήκαμε.

Όπως σας είπα πιο πάνω, μόλις είδα τα γράμματα αυτά του θείου μου και τα πήρα στα χέρια μου, τα διάβασα, τα ξαναδιάβασα και έπειτα τα άφησα και έλεγα μέσα μου: «τον θείο μου, τον άνθρωπο αυτόν που τον μόνον είδα, γνώρισα και τον μίλησα από τα τρία αυτά αδέρφια, συμπεριλαμβανομένου και του αγαπημένου μου πατέρα. Τον θείο μου αυτόν, ο οποίος πέθανε το 1962 και που έπειτα από σαράντα και πλέον χρόνια κρατώ στα χέρια μου τα γράμματά του και που έπειτα από εικοσιέξι χρόνια από του θανάτου του και που στην κηδεία του είχα πάει στο χωριό Σχολάρι. Να και που σήμερα ήρθαν στα χέρια μου τα γράμματά του και μου ρίξαν στους συλλογισμούς. Γι' αυτό απεφάσισα σήμερα όσα άκουσα, έμαθα και ξέρω για το γενεαλογικό δένδρο των Κρίκων να τα γράψω σαν ιστορία από εκεί που μπορώ και ξέρω, να τα διαβάζουν με δέος οι απόγονοί μου.

¹ Διήγημα: με τη σημασία διήγηση, αφήγηση

² Σχολάρι

(14.) 2^{ον}. Δύο οικογένειαι στη σκλαβιά

Θα ήταν ορθόν και εύλογον ή μάλλον καθήκον μου μετά από το σημερινόν αντίκρουσμα των επιστολών του θείου μου και με τον τρόπο που τις είδα ξαφνικά, διότι τις είχα ξεχάσει, θα ενόμιζα ότι δεν τις είχα λάβει, εάν δεν τις κρατούσα εις ειδικόν φάκελον, θα ξεχνιούνταν τελείως. Αλλ' εφόσον τις βρήκα με αυτόν τον τρόπον, νομίζω ότι σαν να ζητούν από εμένα τα αγαπητά μου αυτά πρόσωπα και να θέλουν να φωνάξω κάτι γι' αυτούς, να πω κάτι γι' αυτούς, να γράψω κάτι γι' αυτούς, διότι δεν έχουν άλλους δικούς τους ανθρώπους, αλλά το ζητούν με τον τρόπον που βρήκα τις επιστολές αυτές και ακόμη ότι εγώ κάτι ξέρω γι' αυτούς, κάτι άκουσα, έμαθα και είδα γι' αυτούς. Κι έπειτα πρόκειται για πρόσωπα της γενιάς μου, για πρόσωπα δικά μου, είναι ο ίδιος ο εαυτός μου. Είναι λοιπόν καθήκον μου να γράψω ό, τι ξέρω γι' αυτά τα αγαπημένα μου πρόσωπα.

(15.) Όπως μας είναι γνωστόν, η Θράκη είχε υποταγεί εις τους Τούρκους τουλάχιστον πενήντα χρόνια πριν από την πτώσιν της Κωνσταντινουπόλεως. Έζησε και ένιωσε την ουσίαν της μαύρης σκλαβιάς και τυραννίας. Όλος ο λαός της Θράκης υπέστη τα πάνδεινα. Είναι επίσης γνωστόν ότι η Θράκη στον απελευθερωτικό αγώνα του Γένους το 1821 προσέφερε πολλά εις έμψυχον και άψυχον υλικόν. Αλλά εδώ έχω να κάνω και να ειπώ ότι η πρόθεσίς μου εις το διήγημά μου αυτό είναι να ειπώ και να γράψω ποίοι από την γενιά μου έζησαν τα χρόνια εκείνα στην μαύρη αυτή σκλαβιά. Από εκεί και πέρα πού άκουσα και έμαθα γι' αυτούς και ό, τι είδα αργότερα εγώ ο ίδιος, όταν γεννήθηκα και μεγάλωσα. Θα γράψω και θα διηγηθώ ό, τι μπορέσω, με μεγάλην ειλικρίνειαν και υπερηφάνειαν για την γενιά μου. Το καθήκον μου μου το επιβάλλει.

(16.) Κατά την εποχήν της μαύρης αυτής σκλαβιάς και κατά το έτος 1860 ζούσαν στο χωριό Κρυόνερο της Ανατολικής Θράκης μεταξύ όλων των οικογενειών του χωριού Κρυόνερου της επαρχίας Βιζύης του νομού Σαράντα Εκκλησιών δύο οικογένειαι Ελλήνων και χριστιανών ορθοδόξων: η μια ήταν του Πασχάλη Κρίκου και η άλλη του Αναγνώστη Αναγνώσταρου. Σε αυτές τις δύο οικογένειες θα περιστραφεί τι διήγημά μου και στους απογόνους των, όσα έμαθα και γνωρίζω, γνωρίζω δε εδώ ότι από αυτές τις δύο οικογένειες προέρχεται η γενιά μου. Και αρχίζω πρώτα από την οικογένεια του Πασχάλη Κρίκου.

3^{ον}. Η οικογένεια Πασχάλη Κρίκου, 1860

Στο χωριό Κρυόνερο της Ανατολικής Θράκης (ζούσε) ο Κρίκος Πασχάλης. Ποιος ήταν ο πατέρας του και η μητέρα του δεν μπόρεσα να μάθω. Αυτά διαδραματίζονταν στο σκλαβωμένο στους Τούρκους χωριό Κρυόνερο (17.) κατά το έτος 1860. Ούτε έμαθα ποια ήταν η γυναίκα του. Έμαθα όμως από τους γηραιότερους που αντάμωσα και μίλησα ότι είχαν δύο παιδιά, αγόρια, τον **Σάββα**, που είναι και ο παππούς μου, τον οποίον όμως δεν εγνώρισα. Τον άλλο γιο τους τον έλεγαν **Γιώργο**, τον οποίον και αυτόν δεν τον εγνώρισα. Σε αυτούς θα επανέλθω αργότερα (όρα σελίδα³ 18 και 33)

4^{ον}. Η οικογένεια του Αναγνώστη Αναγνώσταρου. 1860

³ Του 18^{ου} τετραδίου.

Επίσης την αυτήν εποχήν ζούσε στο χωριό Κρυόνερο η οικογένεια του Αναγνώστη Αναγνώσταρου, Έλληνας ορθοδόξου χριστιανού. Δεν έμαθα και αυτού τους γονείς ούτε την γυναίκα του. Έμαθα όμως ότι είχαν τέσσερις θυγατέρες: 1) την **Κυριακιώ**, η οποία ήταν και η γιαγιά μου, 2) την **Μαγδαληνήν**, 3) την **Πολυξένην** και 4) την **Δάφνην**. Και δι' αυτούς δηλώνω ότι θα επανέλθω (όρα σελίδαν 37)

(18.) 5^{ον}. Η οικογένεια του Σάββα Κρίκου

Έγραψα πιο μπροστά ότι ο Κρίκος Πασχάλης είχε δύο παιδιά, αγόρια. Το ένα ήταν ο Σάββας και το άλλο ο Γιώργος. Εδώ τώρα θα ασχοληθώ με τον Σάββα. Ο Σάββας λοιπόν, που ήταν και ο παππούς μου, παντρεύτηκε την Κυριακιώ, την κόρην του Αναγνώσταρου Αναγνώστη, όπως έγραψα και πιο μπροστά. Απέκτησαν μαζί τρεις γιους, 1) τον Νικόλαον, 2) τον Πασχάλην και 3) τον Αναγνώστη, που ήταν ο πατέρας μου. Όταν ακόμη ήταν μικρά τα παιδιά τους η γιαγιά μου η Κυριακιώ απέθανε. Τα παιδιά τους έμειναν ορφανά από μητέρα, και σε μια εποχή που δοκιμάζονταν όλοι οι Έλληνες από την μαύρη σκλαβιά.

Ο παππούς ο Σάββας μπροστά⁴ σε αυτήν την κατάστασιν και εφόσον τα παιδιά του, τα τρία αγόρια, έμειναν χωρίς μάνα και χωρίς της μάνας τη φροντίδα, τα έτρωγε η λέρα και η απλυσιά, δεν μπορούσαν να φάν' ζεστό φαγητό (19.) ούτε φρέσκο ψωμί, προστά σε αυτήν την κατάσταση απεφάσισε να δευτεροπαντρευτεί μόνον και μόνον για τα παιδιά του. Να τα πλύνει, να τα αλλάξει τα άπλυτα ρούχα τους, να τα καθαρίσει, αφού ο ίδιος ο παππούς Σάββας, αν και ήταν νέος τότε, δεν μπορούσε να τα κοιτάξει τα παιδιά του, ήταν άνδρας και τα παιδιά είχαν ανάγκη από μητέρα. Την εποχήν αυτήν στο Κρυόνερο είχε μίαν χήρα γυναίκα, που είχε πεθάνει ο άνδρας της. Είχε και αυτή ένα παιδί από τον πρώτο γάμο της, αγόρι ήταν, και το έλεγαν Νικολάκη. Είχε μίαν καμπουρίτσαν εις την ράχην του και οι φίλοι του τον φώναζαν καμπούρη. Έτσι χάριν της αλήθειας. Τον φώναζαν ο **Νικολάκης ο Καμπούρης**. Εγώ ο γράφων έτυχε να τον ιδώ και να τον γνωρίσω, αλλά σε μεγάλην ηλικίαν. Ήταν το έτος 1951. Αργότερα πέθανε.

Αυτήν λοιπόν την χήραν γυναίκα, την οποίαν της έλεγαν **Αναστασία**, την ζήτησε και την πήρε γυναίκα του. Μαζί και το παιδί της. (20.) Από αυτόν τον δεύτερον γάμον του ο παππούς μου ο Σάββας απέκτησε και άλλα δύο παιδιά, τον Γιώργο, οπού τον φώναζαν τότε **Γιωργή**, και την **Βενετιάν** την κόρην τους. Η ζωή τους τότε περνούσε με έξι παιδιά, που ήταν τριών ειδών: Τρία αγόρια είχε ο παππούς ο Σάββας από τον πρώτο του γάμο, ένα η δεύτερη γυναίκα του η Αναστασία από τον πρώτο της γάμο, τον Νικολάκη τον Καμπούρη, και δύο έκαναν μαζί, τον Γιώργο και την Βενετιάν. Σύνολον έξι παιδιά, τα οποία όμως δεν έζησαν μαζί με τους γονείς τους όλα μαζί.

Η δεύτερη γυναίκα του παππού του Σάββα, μόλις πήρε τον παππού τον Σάββα, άρχισε να κακοποιεί τα παιδιά του παππού Σάββα, να τα δέρνει, να τα εξαναγκάσει να φύγουν από κοντά τους. Με κανέναν τρόπον δεν τα ήθελε. Και έτσι προτού ακόμη γεννήσει το πρώτο της παιδί, τον Γιώργο, τα γνήσια παιδιά του παππού (21.) του Σάββα από τον πρώτο του γάμο το κατόρθωσε και φύγανε από κοντά τους. Ήταν τα τρία του παιδιά, ο Νίκος, ο Πασχάλης και ο μικρότερος ο Αναγνώστης.

⁴ Στο χφ «προστά».

Αφού έφυγαν τα τρία παιδιά του Σάββα, έμειναν με τον γιο της Αναστασίας τον Νικολάκη τον Καμπούρη και αργότερα έκανε και τα άλλα της παιδιά από τον παππού τον Σάββα, τον Γιωργή και την Βενετία. Απέθανε και μου είναι μια άγνωστη. Τον Γιωργή όμως τον είδα, τον γνώρισα και τον μίλησα. Ήταν το 1926. Τότε είχε έρθει στο χωριό μας το Καλαμπάκι για να πουλήσει μπιζέλια ξηρά. Κατοικούσε στο Κινέζι, το σημερινό **Προάστιο** της Χρυσούπολης του νομού Καβάλας. Ήρθε με το κάρο του και που έζησε ένα ζευγάρι βουβάλια. Τότε τον είδα. Είχε αρρωστήσει εδώ που ήρθε και κατόπιν ήρθε και η γυναίκα του, **Παρασκευούλα** την έλεγαν, τότε τους γνώρισα και τους δύο. Ήμουν μικρός τότε και πήγαινα στο Δημοτικό Σχολείο. Γι' αυτούς θα επανέλθω.

**(22.) 6^{ον} . Πού πήγαν τα παιδιά του Σάββα Κρικόπουλου;
Ο Πασχάλης, ο δεύτερος γιος.**

Όταν έφυγαν τα παιδιά του Σάββα Κρίκου από το σπιτικό τους, ας δούμε όμως πού πήγαν. Ας ξεκινήσουμε από τον δεύτερο γιο, τον Πασχάλη, ο οποίος φεύγοντας από τον πατέρα του ήταν σε ηλικία δεκατριών χρονών. Πήγε σε ένα κοντινό χωριό στη Θράκη που λέγονταν Προτίβο. Εκεί δούλεψε χρόνια πολλά, ήρθε σε ηλικία και εκεί παντρεύτηκε. Δημιούργησε δική του οικογένεια.

Απέκτησε έξι παιδιά: Τον Γεώργιον, την Ουρανίαν, τον Κωνσταντίνον, την Δέσποιναν, τον Σάββαν και έκτον τον Δημήτριον. Τους γνώρισα όλους πλην την γυναίκα του την οποίαν δεν γνώρισα, διότι, όταν τους γνώρισα, αυτή είχε πεθάνει. Σήμερα που γράφω αυτό το διήγημά μου δεν ζουν παρά μόνον ο μικρότερος γιος του ο Δημήτριος. Ζουν όμως τα παιδιά τους και τα εγγόνια τους, τους οποίους σχεδόν όλους τους γνωρίζω.

(23.) 7^{ον} . Ο πρώτος γιος ο Νίκος.

Ο άλλος του γιος, ο Νίκος, πήγε στο διπλανό χωριό, την Τρουλιά, 15 ετών. Εκεί δούλεψε και αυτός, ώσπου ήρθε σε ηλικία και παντρεύτηκε εκεί. Όταν έφυγε, ήταν σε ηλικία 15 ετών, και που αυτός ήταν ο πρώτος του γιος. Αυτόν και την σύζυγόν του δεν τους γνώρισα, διότι πέθαναν στην πατρίδα μας τη Θράκη και στο χωριό Τρουλιά. Απέκτησαν τρία παιδιά, την Κατίναν, τον Δημήτριον και τον Σάββαν. Την Κατίναν και τον Σάββαν τους αντάμωσα και τους γνώρισα μετά την Ανταλλαγήν του 1922, τον Σάββαν όμως δεν τον γνώρισα, διότι, όπως μου είπαν τα αδέρφια του Κατίνα και Δημήτριος χάθηκε από το Ορφανοτροφείον Αρρένων κατά την Ανταλλαγήν, που έδρευαν στα Πριγκηπόνησα της Κωνσταντινούπολης, ενώ έρχονταν στην Μακεδονίαν κατά το 1922. Και η Κατίνα και ο Δημήτρης πεθάνανε σήμερα. Ζουν τα παιδιά τους.

(24.) 8^{ον} . Ο μικρός γιος ο Αναγνώστης

Ο μικρός τους γιος ο Αναγνώστης, 10 ετών, αυτός έμεινε στο Κρυόνερο. Είχε και αυτός φύγει από τον πατέρα του τον Σάββα Κρίκο και δούλεψε στην οικογένειαν του **Κωνσταντίνου του Βραχνού**, τον οποίον ο γράφων τον έκανε παππού. Εκεί δούλεψε πολλά χρόνια. Τον αγάπησαν και τον εκτίμησαν και τον

έκαναν και γαμπρό τους. Τον πάντρεψαν με την θυγατέρα τους την **Παναγιώταν**, την μάνα μου.

Ο πατέρας μου ο Αναγνώστης και η μητέρα μου η Παναγιώτα έφεραν στον κόσμο μόνον ένα παιδί, εμένα τον **Πασχάλη**, ο οποίος γεννήθηκα στις **16 Ιανουαρίου 1916**, διότι εκόπη το νήμα της ζωής του πολύ γρήγορα. Τον είχαν πάρει ως όμηρον μαζί με άλλους χωριανούς μας οι Βούλγαροι. Τότε διαρκούσε ο Πρώτος Παγκόσμιος πόλεμος και το Κρυόνερο το 1914 είχε μεταναστεύσει εδώ στην Μακεδονία. Στο Καλαμπάκι κατοικούσαμε και πάλι. **(25.)** Από εδώ τους πήραν οι Βούλγαροι. Τους πήγαν στην Βουλγαρία να κάνουν δρόμους, να σχίζουν βουνά, μέσα στο κρύο και τα χιόνια, νηστικοί και χωρίς ρούχα και πάρα πολλοί πεθάναν από τις κακουχίες και το ξύλο. Μεταξύ αυτών πέθανε και ο γλυκός μου πατέρας και δεν γύρισε πίσω στην οικογένειά του. Τον πήραν για όμηρο τον Θεριστή του 1917 και εγώ, όπως σας είπα, γεννήθηκα τον Γενάρη του 1916 και είχα την τύχη να μην τον γνωρίσω τον πατέρα μου, ήμουν μικρός.

Εδώ, αγαπητέ μου εσύ που διαβάζεις το διήγημα αυτό, δηλώνω ότι τώρα είμαι πολύ συγκινημένος και πικραμένος που σταμάτησα το γράψιμό μου και η σκέψη μου γυρίζει εκεί, στην εποχή εκείνη που διαδραματιζόνταν αυτά τα γεγονότα. Και διερωτώμαι: γιατί να μην επιστρέψει και ο δικός μου πατέρας να τον έχω κι εγώ, να τον δω, να τον γνωρίσω; Ήταν πολύ βαρύ αυτό για μένα και τόσο κακό, που όταν τον φέρνω στη σκέψη μου, χωλαίνω⁵ πάρα πολύ.

(26.) 9^{ον} . Τα εγγόνια του Σάββα Κρίκου και πρώτα τα παιδιά του Πασχάλη

Ο Πασχάλης, ο γιος του Σάββα Κρίκου, γεννήθηκε στο Κρυόνερο της Ανατολικής Θράκης το 1884. Έφυγε από τον πατέρα του διά τον λόγον που έγραψα πιο μπροστά και επίσης πως πήγε στο χωριό Προτίβο της Ανατολικής Θράκης και ξενοδούλευε σε ηλικία τότε δεκατριών ετών. Εκεί μεγάλωσε και παντρεύτηκε και απέκτησε έξι παιδιά, τέσσερα αγόρια και δύο θυγατέρες. Το 1904 ο Πασχάλης έφυγε από το Προτίβο της Θράκης και κατέβηκε στην Μακεδονία και κατοίκησε στο χωριό Σαράι, το σημερινό Σχουλάρι, περιφέρειας Λαγκαδά Θεσσαλονίκης. Από εκεί ο Πασχάλης δεν μετακινήθηκε να πάει πίσω στη Θράκη, όπως έκαναν οι άλλοι Θράκες, που το 1920 είχαν πάει πάλι πίσω στη Θράκη, όπου το 1922 πάλι με την Ανταλλαγή γύρισαν στη Μακεδονία. Εμείς ήρθαμε τότε στο Καλαμπάκι.

(27.) Εκεί στο Σχουλάρι κάθησε έως το 1922, όπου είχαν έρθει και οι άλλοι κάτοικοι του Προτίβο της Θράκης και κατοίκησαν και αυτοί στο Σχολάρι. Δεν ενδιαφέρθηκε ποτέ να μάθει για τάλλα του αδελφια, τον Νίκο και τον Αναγνώστη, ούτε για τους άλλους συγγενείς του. Αυτό τουλάχιστον το συμπέρασμα βγάζω εγώ ο γράφων. Διότι, όταν το 1948 ήρθε και μας είδε, μετά την αλληλογραφίαν μας, τον πρώτον που ζήτησε να ιδή, ζήτησε τον αδελφόν του Αναγνώστην (τον πατέρα μου). Δεν είχε μάθει ότι ο αδελφός του Αναγνώστης είχε πεθάνει ως όμηρος στη Βουλγαρία από τις κακουχίες και το ξύλο το έτος 1917. Έτσι βγαίνει το συμπέρασμά μου.

Αυτός ο θείος μου πέθανε στο Σχουλάρι το 1962. Πήγα στην κηδεία του. Κατόπιν πεθάνανε και όλα του τα παιδιά, αγόρια και κορίτσια, πλην του μικρού του γιου του Δημήτρη, που ζει και τώρα βρίσκεται οικογενειακώς στην Μελβούρνη της Αυστραλίας. Έχω μαζί του αλληλογραφίαν.

⁵ Ο αφηγητής γράφει χολαίνω. Βέβαια, κάνει συχνά ορθογραφικά λάθη, μήπως όμως θέλει να πει πως θυμώνει, γειμίζει χολή;

(28.) Αυτός ο Πασχάλης ο θείος μου ονομαζόταν Γρηγορόπουλος και όχι Κρικόπουλος. Έτσι, όταν το 1904 πρωτοκατοίκησε στο Σχουλάρι και δηλώθηκε, ο γραμματεύς που τον έγραψε έκανε λάθος και αντί του επωνύμου του ως Κρικόπουλος τον έγραψε Γρηγορόπουλον και έτσι έμεινε με αυτό το επώνυμο αυτός και τα παιδιά του και το κρατούν μέχρι σήμερα. Δεν ενδιαφέρθηκε⁶ ποτέ να το διορθώσει και έτσι έμεινε. Αυτό το γράφω καθ' ομολογίαν του ίδιου του θείου μου Πασχάλη, ο οποίος αυτός μου το 'πε όταν γνωριστήκαμε. Αυτή είναι εν ολίγοις η ιστορία του θείου μου Πασχάλη.

Σήμερα δεν ζει πλέον ούτε και η δεύτερη σύζυγός του η Ροζακιά, που την παντρεύτηκε το 1949. Και αυτή, όταν την πήρε, είχε από τον πρώτο της γάμο ένα κορίτσι, Βασιλική την έλεγαν, και αυτήν την πήραν τα αδέρφια της, αν και ήταν μηλαδέλφια. (29.) Κι όμως, την πήραν την Βασιλική στην Αυστραλία, την πάντρεψαν εκεί και η Βασιλική πήρε στην Αυστραλία την μητέρα της την Ροζακιά. Εκεί μου γράψανε η οικογένεια του ξαδέλφου μου του Δημήτρη Γρηγορόπουλου ότι πέθανε εκεί. Ο Θεός να την χωρέσει! Ήταν καλή γριούλα, την είχα γνωρίσει. Σήμερα, όπως και γράφω πιο πάνω, ζουν, εκτός του Δημήτρη που έγραψα πιο μπροστά, που είναι οικογενειακώς στην Αυστραλία, ζουν μόνον τα εγγόνια τους, οι εγγονές και τα παιδιά τους. Άλλα κατοικούν στο Σχουλάρι της περιφέρειας Λαγκαδά Θεσσαλονίκης και άλλα στην Μελβούρνη της Αυστραλίας.

Εδώ θα πρέπει να κλείσω την διήγησί μου για τον Γρηγορόπουλο Πασχάλη, τον θείο μου, τον γιο του Σάββα Κρίκου. Νομίζω ότι όσα ήξερα γι' αυτόν τα έγραφα.

(30.) 10^{ον}. Ο Νίκος Κρουνερίτης, ο πρώτος γιος του Σάββα Κρίκου

Όπως έγραψα, όπως είχαν φύγει όλα τα παιδιά (τα τρία αγόρια), έτσι και ο Νίκος. Ο Νίκος λοιπόν, το μεγαλύτερο αγόρι του Σάββα Κρίκου, έφυγε και αυτό από κοντά τον πατέρα του, που ο λόγος ήταν ότι μετά την δεύτερη παντρεία του πατέρα τους και που η μητριά τους δεν τα ήθελε. Αυτός λοιπόν πήγε στην Τρουλιά δεκαπέντε ετών, ένα κεφαλοχώρι στην Ανατολική Θράκη κοντά στο Κρυόνερο. Και έτσι τα παιδιά του Σάββα Κρίκου σκόρπισαν από μικρά ακόμη και αυτή ήταν η αιτία που στην ουσία χάθηκαν το ένα μετά το άλλο. Μπορώ να πω, ακόμη και σήμερα, τα παιδιά τους που είναι πρώτα ξαδέλφια δεν γνωρίζονται. Όσο μπόρεσα εγώ, ο γράφων τα λόγια αυτά, να τους αλληλογνωρίσω, έχει καλώς. Διότι τώρα οι γονείς των απέθαναν και τα ξαδέλφια κάθονται άλλα στο Σχουλάρι του Λαγκαδά και (31.) άλλα στο Βραχάτι της Κορίνθου κι εγώ ο γράφων μένω στο Καλαμπάκι του νομού Δράμας.

Ο Νίκος ο Κρίκος λοιπόν, όπως είπαμε, πήγε στην Τρουλιά της Ανατολικής Θράκης κι εκεί δούλευε από δεκαπέντε χρονών. Εκεί μεγάλωσε κι εκεί παντρεύτηκε και δημιούργησε οικογένεια. Δεν τον ε γνώρισα ούτε αυτόν ούτε την σύζυγόν του. Με τον γάμον του απέκτησε τρία παιδιά, μίαν θυγατέρα^v την Κατίαν, και δύο αγόρια, τον Δημήτριον και τον Σάββαν. Πριν από την ανταλλαγή του 1922 ο θείος μου ο Νίκος και η γυναίκα του είχαν πεθάνει και οι δύο το ανδρόγυνον, τα παιδιά τους όμως, η Κατίνα και ο Δημητρός, ήρθαν στην Μακεδονία.

Ο Δημητρός, πριν να τον γνωρίσω, όταν υπηρετούσε στρατιώτης, απολυθείς παντρεύτηκε στο Βραχάτι Κορινθίας. Απέκτησε τρία παιδιά, τον Νικόλαον, την Μαρίαν και την Ελένην. Εκτοτε έμεινε εκεί, έως τον θάνατόν του. Όταν τους γνώρισα και τους αντάμωσα, (32.) ήταν παντρεμένοι. Την σύζυγόν του την

⁶ Ίσως γιατί δεν ήθελε να θυμάται τον πατέρα του Σάββα και την ανοχή του στις ιδιοτροπίες της δεύτερης συζύγου του.

έλεγαν Τασούλα και σήμερα ζει. Η μικρή κόρη τους η Ελένη απέθανεν ακόμη είκοσι ετών ελεύθερο κορίτσι. Όλους τους γνώρισα. Πήγα στο Βραχάτι, τους είδα. Ήρθαν και αυτοί στο Καλαμπάκι, το χωριό μου.

Την Κατίνα πρώτην γνώρισα και δι' αυτής γνώρισα και τον αδελφόν της και εξάδελφόν μου Δημήτριον Κρυονερίτην. Η Κατίνα ήταν παντρεμένη και είχε τρία παιδιά όταν την γνώρισα: τον Δωρόθεον, την Ερμιόνην και την Στέλλαν. Σήμερα όλα της τα παιδιά έχουν δημιουργήσει δικές τους οικογένειες. Η Κατίνα η ξαδέλφη μου απέθανε. Δεν ζει πλέον σήμερα.

Όσον αφορά τον αδελφόν της τον Σάββαν και ξάδελφόν μου, αυτόν δεν τον γνώρισα και, όπως έμαθα και έγγραφα και πιο μπροστά, στην Ανταλλαγήν, όταν ήταν στο ορφανοτροφείο στα Πριγκηπόνησα, τον πήρε η Αμερικανική Περίθαλψη. Έκτοτε δεν έδωσε σημεία ζωής.

(33.) 11^{ον}. Ο Γεώργιος Κρίκος

Όπως είδαμε, ο Σάββας Κρίκος και ο Γεώργιος Κρίκος ήταν τα δύο παιδιά του Πασχάλη Κρίκου, ο οποίος τον βρήκαμε ότι έζησε στο Κρυόνερο της Ανατολικής Θράκης της επαρχίας Βιζύης του νομού Σαράντα Εκκλησιών. Ήταν, όπως ξέρουμε, η εποχή της μαύρης σκλαβιάς. Για τον Σάββα, ό,τι έμαθα και άκουσα, εν ολίγοις τα έγγραφα χάριν της γενεάς, την οποίαν ανήκω εγώ ο γράφων το διήγημα για τους απογόνους μας. Τώρα εν ολίγοις και πάλιν θα γράψω και για τον Γεώργιον Κρίκον, αδελφόν του Σάββα Κρίκου.

Ο Γεώργιος Κρίκος εγεννήθη εις το Κρυόνερο της Ανατολικής Θράκης το έτος 1860. Ήταν κατά δύο χρόνια μικρότερος του αδελφού του Σάββα Κρίκου, ο οποίος γεννήθηκε στο Κρυόνερο το 1858. Ο Γεώργιος Κρίκος παντρεύτηκε την Ασπασίαν. Δεν έμαθα το γένος της. Από τον γάμον του αυτόν απέκτησε **(34.)** τέσσερα παιδιά, και όλα αγόρια: **τον Σωτήριον, τον Χρήστον, τον Νικόλαον και τον Λεωνίδα.** Όλοι τους πέθαναν προτού ακόμη να τους γνωρίσω. Σήμερα σπανίως ζουν, μπορώ να πω, τα παιδιά τους, ζουν όμως τα εγγόνια τους και τα δισέγγονά τους. Όλοι οι παραπάνω τέσσερις αδελφοί ήταν τα πρώτα ξαδέλφια του πατέρα μου Αναγνώστη.

1. **Ο Σωτήριος**, πρώτος γιος του Γιώργη Κρίκου, παντρεύτηκε την **Φωτίσαν** και απέκτησαν τέσσερα παιδιά: την **Ασπασίαν**, που πήρε σύζυγον τον Αθανάσιον Κεραμιδάν, τον **Γεώργιον**, τον **Αλέξιο** και την **Κυράτσαν**. Σήμερα όλοι πεθάνανε και ζει μόνον ο Αλέξανδρος. Ζούνε όμως τα παιδιά τους και τα εγγόνια τους.

2. **Ο Χρήστος** παντρεύτηκε την **Αννιώ** και από τον πρώτο του γάμο απέκτησε τέσσερα παιδιά: τον **Πασχάλην**, την **Σωφρονίαν**, τον **Γεώργιον** και την **Αναστασίαν**. Από τον πρώτον του γάμο σήμερα **(35.)** ζούνε μόνον ο Γεώργιος και η Αναστασία. Απέθανε η πρώτη γυναίκα του η Αννιώ και πήρε δεύτερην την **Ευγενίαν** και με αυτήν απέκτησε τρία παιδιά, τον **Κωνσταντίνον**, τον **Νικόλαον** και τον **Λεωνίδα**. Ο Κωνσταντίνος απέθανε, οι άλλοι δυο του αδελφοί, ο Νίκος και ο Λεωνίδας, ζούνε. Σήμερα από όλην αυτήν την οικογένειαν του Χρήστου Κρικόπουλου ζούνε μόνον εκ του πρώτου του γάμου ο Γεώργιος και η Αναστασία και από τον δεύτερον γάμον του ο Νίκος και ο Λεωνίδας. Ζούνε όμως και πολλά εγγόνια του Χρήστου Κρικόπουλου.

3. Ο **Νικόλαος** Κρικόπουλος, τρίτος γιος του Γεωργίου Κρικόπουλου, παντρεύτηκε την **Μαριγώ** Δημητρίου Μαγκριωτέλη, αδελφήν του πεθερού μου Μαγκριώτη Δημητρίου Μαγκριωτέλη, και απέκτησε έναν γιον, τον **Γεώργιον**. Ο

Νικόλαος απέθανε ως όμηρος εις την Βουλγαρίαν το 1917. Επίσης απέθανεν και ο υιός του Κρικόπουλος Γεώργιος. Σήμερον ζουν τα εγγόνια του Νικολάου Κρικόπουλου, και παιδιά του υιού του Γεωργίου, ήτοι τα εγγόνια του. (36.) Η γυναίκα του η Μαριγώ που έμεινε χήρα δευτεροπαντρεύτηκε τον **Δουβιετζίμη Χριστόδουλο** και έκανε μαζί του δύο παιδιά.

4. Ο τέταρτος γιος του Γιώργη Κρίκου παντρεύτηκε την **Ερινιώ**⁷, αδελφήν του Δημητρίου Μαμουζά. Απέκτησαν μαζί την **Αναστασίαν**, η οποία παντρεύτηκε τον **Ζαγγίλαν Δημήτριον** του Παναγιώτη (ήταν Αρβανίτης). Οι γονείς της Λεωνίδας, ο τέταρτος γιος του Γιώργη Κρίκου, και η γυναίκα του Ερινιώ, ως και η κόρη τους Αναστασία, όλοι τους πεθάνανε. Ζούνε όμως τα εγγόνια τους, παιδιά της κόρης τους Αναστασίας. Εδώ διευκρινίζω ότι και ο Λεωνίδας Κρικόπουλος, γιος του Γιώργη Κρίκου, και αυτός απέθανεν εις Βουλγαρίαν ως όμηρος το 1918 από τις κακουχίες. Η Ερινιώ μετά παντρεύτηκε τον Πασχάλην Σουφλιώτην ή Παπαλιάν, ο οποίος είχε και αυτός ένα αγόρι, τον Κωνσταντίνον Παπαλιάν, από τον πρώτον του γάμον.

Εδώ, αγαπητέ μου αναγνώστα, τελειώνει εν ολίγοις η αφήγησίς μου διά τον Γεώργιον Κρίκον, αδελφόν του Σάββα Κρίκου.

(37.) 12^{ον} . Η οικογένεια και τα παιδιά του Αν. Αναγνώσταρου

Και τώρα επανέχομαι και πάλιν στην οικογένειαν του Αναγνώστη Αναγνώσταρου, όπου διέκοψα από την σελίδα 17. Όπως έμαθα και ανέφερα πως η οικογένεια Αναγνώστη Αναγνώσταρου, η οποία ήκμασε και έζησε τότε μαζί με την οικογένειαν του Πασχάλη Κρίκου περί το έτος 1860. Έγραψα ότι είχε τέσσερις θυγατέρες.

1. Η πρώτη των κόρη ονόματι **Κυριακιώ**, αυτή πανδρεύτηκε τον υιόν του Πασχάλη Κρίκου, τον **Σάββαν Κρίκον**, και από τον γάμον αυτόν εγέννησαν ή μάλλον απέκτησαν τρεις γιους, **τον Νικόλαον, τον Πασχάλην και τον Αναγνώστην**. Εις την σελίδα 22 γράφω διά τον δεύτερον υιόν του Σάββα Κρίκου, τον Γρηγορόπουλον Πασχάλην. Είναι το ίδιο πρόσωπον. Εις την σελίδα 23 διά τον πρώτον υιόν των, τον Κρυονίτην Νικόλαον. Το ίδιο πρόσωπον. Και εις την σελίδα 24 διά τον τρίτον υιόν των, τον Κρικόπουλον Αναγνώστην, τον πατέρα μου. Είναι δηλαδή ο Σάββας παππούς μου και η Κυριακιώ γιαγιά μου.

(38.) 2. Δεύτερη κόρη της οικογενείας Αναγνώστη Αναγνώσταρου ήταν η **Μαγδαληνή**, η οποία παντρεύτηκε τον Χατζόπουλον ή Κακαβέλαν Γεώργιον, απέκτησαν δε έναν υιόν, τον Κωνσταντίνον. Διέμεναν στο Δοξάτο. Ο Κώστας και οι γονείς του απέθαναν, ζουν τώρα τα εγγόνια του Γιώργη Κακαβέλη ή και τα παιδιά του Κωνσταντίνου Χατζόπουλου.

3. Η **Πολυξένη**, τρίτη κόρη του Αναγνώσταρου, που παντρεύτηκε τον **Σωτήρη τον Ασλανέρι**. Απέκτησαν πέντε παιδιά: **την Ελένην, την Καλλιόπην**, που παντρεύτηκε τον Μανώλη τον Παρασκευά, που είχαν κάνει έξι παιδιά, τον Παρασκευά, τον Σωτήριον που απέθανε, την Αναστασίαν, την Κυριακούλα, η οποία παντρεύτηκε τον Γιώργο, του παπα – Λεόντιου τον γιο, και η οποία απέθανε, τον Αθανάσιον και τον Δημήτριον. Οι γονείς απέθαναν και τα δυο τους παιδιά, η Κυριακούλα και ο Σωτήριος. Οι άλλοι ζουν, παιδιά και εγγόνια. **Την Αικατερίνην, τον Μαυρουδήν και τον Πασχάλην**.

⁷ Ερινιώ: Ειρήνη

4. Η **Δάφνη**, που παντρεύτηκε τον **Γεώργιον Χούσανλη**. Είχε δύο παιδιά εν ζωή, τον Αναγνώστην Χούσανλην – ζούσε εις Δοξάτον, εκεί απέθανεν – και τον Χρήστον, ο οποίος σήμερον ζει, έχει οικογένειαν.

(39.) Εδώ όσα ήξερα, έμαθα και άκουσα για την σύνθεσιν της οικογένειας του Αναγνώστη Αναγνώσταρου τα κατέγραφα στο απλό αυτό χαρτί. Ίσως κάποτε κανείς θα θελήσει κάτι να μάθει ή και να διευκρινίσει για τις οικογένειες αυτές του Πασχάλη Κρίκου και του Αναγνώστη Αναγνώσταρου. Αν θέλει, ας διαβάσει το περιεχόμενο να μάθει και να προσανατολισθεί. Είναι μια έρευνα πολλών χρόνων για μένα που τα συγκέντρωσα και τα έγραφα. Μπορώ να πω ότι κοπίασα πολύ, έως ότου συγκεντώσω τα ολίγα αυτά κείμενα και γεγονότα, τα οποία για μένα διεδραματίσθηκαν πολλά, μα πολλά χρόνια πριν από την γέννησίν μου. Γεννήθηκα το 1916 και σήμερα που τα γράφω αυτά είναι έτος 1988 και τα γεγονότα που διηγούμαι και γράφω αρχίζουν από το 1860, δηλαδή γράφω γεγονότα πριν από 128 ολόκληρα χρόνια. Σήμερα δεν υπάρχουν άνθρωποι εν ζωή που να γνωρίζουν κάτι γι' αυτούς τους ανθρώπους.

(40.) 13^{ον}. Ο Γεώργιος Κρικόπουλος υιός

Ήταν παιδί του παππού Σάββα Κρίκου και της δεύτερης συζύγου του Αναστασίας. Όπως έγραφα πιο μπροστά, ότι ο Σάββας Κρίκος από τον πρώτο του γάμο που απέκτησε τρεις γιους, τον Νικόλαο, τον Πασχάλη και τον Αναγνώστη τον πατέρα μου. Έγραφα επίσης, στο σημείο αυτό πέθανε η γυναίκα του η Κυριακιώ και αναγκάστηκε να παντρευθεί διά δεύτερον γάμον και επήρε επίσης την εις δεύτερον γάμον **ελθούσης** της Αναστασίας και ότι είχε και αυτή έναν γιο, τον Νικολάκη τον Καμπούρη, όπως τον έλεγαν λόγω της καμπούρας που είχε στην πλάτη του, κανονικώς ελέγετο αυτός Αθανασιάδης. Είναι επίσης γνωστόν πώς έφυγαν τα γνήσια και πρώτα παιδιά τα τρία του Σάββα Κρίκου από κοντά του. 'Όταν λοιπόν πήρε την Αναστασία, την δεύτερή του γυναίκα, και όταν κόντευε να γεννήσει το παιδί της, τα πρώτα παιδιά του Σάββα κρίκου είχαν φύγει από κοντά τους.

(41.) Γεννήθηκε το παιδί και το ονόμασαν Γεώργιο. Αργότερα από μερικά χρόνια απέκτησαν μαζί πάλι ένα κορίτσι και το ονόμασαν Βενετία. Όταν μεγάλωσαν τα τρία τους πλέον παιδιά, ο Νικολάκης, ο γιος της Αναστασίας, δεν παντρεύτηκε, δεν ξέρω για ποιον λόγον, ίσως επειδή ήταν καμπούρης. Ο Γιώργης όμως παντρεύτηκε ύστερα από την ανταλλαγήν του 1922 στο Κινέζι, σημερινό Προάστιο. Επίσης αργότερα παντρεύτηκε και η Βενετία στο χωριό Μάγγανα Ξάνθης. Αυτά τα έμαθα έπειτα από χρόνια. Τον Γιώργη τον γνώρισα το έτος 1926, που ήρθε στο χωριό μου το Καλαμπάκι να πουλήσει μπιζέλια και να δει και τους συγγενείς. Τότε αρρώστησε εδώ στο Καλαμπάκι και τότε ήρθε και η γυναίκα του η Παρασκευούλα και τότε τους είδα και τους γνώρισα σαν συγγενείς. Τότε πήγαινα στο σχολείο. Αυτά τα γράφω και πιο μπροστά. Έκτοτε δεν τους είδα εν ζωή. Όταν όμως πεθάνανε, προ του 1940 και κατά το 1950, πήγα στο χωριό τους. (42.) Τότε όσοι ήταν εν ζωή, αυτούς γνώρισα. Δεν ήταν εν ζωή ούτε η γιαγιά Αναστασία ούτε ο παππούς ο Σάββας ούτε ο Γιωργής ούτε η γυναίκα του Παρασκευούλα. Όλοι είχαν πεθάνει. Ήταν στη ζωή μόνον ο Νικολάκης ο καμπούρης και τα παιδιά του Γιωργή ορφανά.

Επίσης ήταν γερός ο Ζωγράφος, ένας ο οποίος μπήκε στην οικογένεια αυτή ως εξής, όπως έμαθα. Στο διάστημα από τότε που ήρθαν από την Θράκη με την Ανταλλαγήν και μετά που γεννήθηκαν ο Γιωργής και η Βενετία και μετά από χρόνια πέθανε ο παππούς ο Σάββας κρίκος και η Αναστασία η Σάββαινα, όπως την λέγανε, πήρε κάποιον Γιάννη Παρασκευόπουλον λεγόμενον, χήρον, και ο οποίος είχε γιον τον

Ζωγράφον από τον πρώτον του γάμον. Και έτσι μπήκε στην οικογένεια αυτή του παππού Σάββα Κρίκου. Και στην πολιτογράφησιν, δεν ξέρω πώς κατόρθωσε και εγράφη με το επώνυμον Κρικόπουλος και έκτοτε (43.)λέγονταν και αυτός Κρικόπουλος. Το πώς έγινε αυτό δεν μπόρεσα να το εξακριβώσω, αλλά, όπως άκουσα από τα παιδιά τα ορφανά του Γιωργή Κρικόπουλου, που μπορώ να πω ότι είναι θεός μου, επειδή ήταν παιδί του παππού μου του Σάββα Κρίκου αλλά από άλλην μητέρα, δεν ήταν από την γιαγιά μου την Κυριακιώ αλλά από την δεύτερη γυναίκα του παππού μου την Αναστασία, ήταν δηλαδή από τον μακαρίτη τον πατέρα μου από έναν πατέρα και δύο μητέρες, είχα ακούσει λοιπόν ότι ο λόγος που κατόρθωσε ο Ζωγράφος το επώνυμόν του από Παρασκευόπουλος το μετέτρεψε σε Κρικόπουλος ήταν κληρονομικοί.

Εδώ οφείλω να πω ότι εμένα από τότε που τους γνώρισα με φέρνονταν καλά και με προτιμούσαν και τον μακαρίτη τον πατέρα μου τον θεωρούσε, αν και δεν τον γνώριζε, αδελφό. Ιδίως η γυναίκα του Ελισάβετ, την άκουσα να λέει ότι ο πατέρας μου Αναγνώστης και ο άνδρας της ήταν αδελφια. Ο Ζωγράφος τώρα τελευταία, στις αρχές του 1988, απέθανε στο Προάστιο Χρυσουπόλεως.

(44.) Και τώρα ας γράψω και λίγα λόγια τα οποία ξέρω για τους απογόνους και τα παιδιά του θείου μου Γιώργη Κρικόπουλου. Ο Γιώργης, αφού παντρεύτηκε μετά την ανταλλαγήν του 1922 την Παρασκευούλαν, που ήταν η καταγωγή της από την Μικράν Ασίαν, ίσως – νομίζω – περιοχή της Σμύρνης, απέκτησαν τα εξής παιδιά: 1^{ov} τον **Σάββαν**, 2^{ην} την **Ελένην**, 3^{ην} την **Ελισάβετ**, 4^{ην} την **Αναστασίαν** και 5^{ος} ο **Γεώργιος**. Όλους τους γνώρισα.

1. Ο Σάββας Κρικόπουλος τώρα που γράφω βρίσκεται εις Γερμανίαν από πολλών ετών. Είναι πανδρεμένος και έχει παιδιά.

2. Η Ελένη είναι πανδρεμένη με τον Αριστείδη Δαρνάκη και τώρα και πολλά χρόνια ζουν στην Αθήνα.

3. Η Ελισάβετ είναι παντρεμένη και κατοικεί στην Αθήνα.

4. Η Αναστασία, αυτή παντρεύτηκε στο χωριό τους Προάστιο. Πέθανε επάνω στον τοκετό. Το κοριτσάκι που γέννησε έζησε και σήμερα παντρεύτηκε και ζει στην Χρυσούπολη Καβάλας.

5. Ο Γιώργος πήρε το όνομα του πατέρα του. Στον τοκετό πέθανε η μητέρα του και τον έδωσαν ψυχοπαίδι στο Ερατεινό Χρυσουπόλεως Καβάλας και ζει εκεί. Μεγάλωσε, παντρεύτηκε, έχει δυο κόρες, την μίαν την πάνδρεψε. Από ψυχοπαίδι που τον δώσαν πήρε το επώνυμο του μητριού του, **Ασημάκης Γεώργιος**.

45. 14^{ov}. Η ερώτησίς μου

Εις το σημείον αυτό θέλω να κάνω μίαν παρένθεσιν και να ερωτήσω την λαϊκήν φιλοσοφίαν ζητώντας απάντησιν· ίσως βρεθεί κάποιος να απαντήσει: Πολλά άτομα ανακηρύσσονται Άγιοι, Επειδή ίσως πρόσφεραν κάτι. Εις αυτούς τους ανθρώπους, ας πούμε αυτούς που τράβηξαν και έπαθαν τόσα, που έμειναν ορφανοί από γονείς, που άφησαν μικρά παιδιά μωρά και τους τράβηξε η λαίλαπα του πολέμου σε άλλα μέρη και κράτη και δούλευαν νηστικοί και διψασμένοι στα άγρια βουνά, στις παγωνιές και τα κρύα και πεθαίνουν μέσα στα βουνά και άλλους τους έτρωγαν τα αγρίμια του βουνού και άλλοι, πριν ακόμη ξεψυχήσουν, τους έρριχναν σε ομαδικούς τάφους, ήσαν Έλληνες κι αυτοί; Ήσαν Χριστιανοί; Πού να τους κατατάξουμε;

Μία λέξις υπάρχει, και θα την πω.

Αιωνία τους η μνήμη

46. 15^{ον} . Έκανα το καθήκον μου

Με την σκέψιν μου αυτήν να γράψω ό, τι γνώρισα, έμαθα, άκουσα από γηραιότερους ανθρώπους, φίλους, ξένους και συγγενείς για αυτούς τους ανθρώπους που αναφέρω και μάλλον ιστορώ στην αφήγησίν μου αυτήν, η οποία φέρνει στον νουν και την ιδέαν σε κάθε άνθρωπον που θα την διαβάσει και θα ρίξει τις ιδέες του πίσω, πολύ μακριά, στο παρελθόν, θα αισθανθεί μίαν ευχαρίστησιν νομίζοντας ότι όλα όσα διάβασε έγιναν σαν χτες και ότι θα νομίσει ότι ήταν και αυτός μαζί παρέα τους. Ομοίως και εγώ, ο γράφων αυτά τα ολίγα που έτυχε να ιδώ, να μάθω και να ακούσω, θαρρώ ότι έκανα μίαν καλήν πράξιν, έκανα το καθήκον μου.

Τέλος

47. 16^{ον} . Επίλογος

Θεωρώ ότι με την αφήγησίν μου αυτήν έπραξα μίαν ιερήν πράξιν, που όσα έμαθα, άκουσα και είδα τα κατέγραψα σαν ιστορίαν διά τους απογόνους των προσώπων που αναφέρω εις την αφήγησίν μου, διά να γνωρίσουν ή και να γνωρίζουν τους προγόνους των.

Το έπραξα αυτό, διότι και εγώ ο γράφων την αφήγησιν αυτήν προέρχομαι από το γενεαλογικόν δένδρον αυτών.

Καλαμπάκι, 1988

Ο γράψας

Υπογραφή

Πασχάλης Κρικόπουλος του Αναγνώστου

48. Λευκήσελίδα

49. Αληθινά διηγήματα

Ο Μηνάς⁸

Κάποτε πέρασε από το χωριό μας ένα νεαρό παλληκάρι. Ήταν ένα καλό παιδί, που το αγάπησαν όσοι το είδαν ή και το συναναστράφηκαν. Ήταν τη χρονιά του 1946, χρονιά που το παλληκάρι αυτό ήταν στο χωριό μας και υπηρετούσε στο Σταθμό Χωροφυλακής Καλαμπακίου, που στεγάζονταν τότε στο Κοινοτικό Κατάστημα Καλαμπακίου.

Είχε ασφαλώς μείνει στο χωριό μας μερικά χρόνια και είχε γνωρίσει τον κόσμο και ο κόσμος τον γνώρισε. Ήταν νέο παιδί και ως νέος που ήταν γνώρισε και

⁸ Για τον Μηνά Εφραιμίδη μιλά και στο τετράδιο «Μορφές που πέρασαν». Ήρθε από χωριό της Κοζάνης και οι γονείς του κατάγονταν από την Κιουτάχεια της Μικράς Ασίας

μίαν κοπέλαν, την αγάπησε και δεν μπορούσε να ζήσει χωρίς την αγάπη του. Φαίνεται, όμως, δεν ανταποκρίθηκε στην αγάπη του και η νέα κοπέλα. Ναι, δεν ανταποκρίθηκε η κοπέλα και φαίνεται ο νέος ήταν των μεγάλων αποφάσεων.

50. Μίαν ημέραν αποτόμως ακούσαμε ότι ο Μηνάς ο χωροφύλαξ αυτοπυροβολήθηκε με το υπηρεσιακό του περίστροφο. Δεν απέθανεν αμέσως, έτρεξαν γιατροί και νοσοκόμες με φάρμακα να σώσουν το παλληκάρι. Όσοι γιατροί τον είδαν και τον εξέτασαν όλοι απεφάνθησαν ότι σωτηρία δεν υπήρχε και το μοιραίον θα επήλθετο πολύ γρήγορα. Δεν ήταν σε θέση να τον μετακινήσουν. Αν μετακινείτο, θα έμεινε στον τόπο ακαριαία.

Πήγα κι εγώ και τον είδα τον λεβέντη. Ήταν στο υπηρεσιακό του κρεβάτι ξαπλωμένος ανάσκελα και κάτω από το κεφάλι του τοποθετήθηκαν δύο μαξιλάρια και το κεφάλι του ήταν ψηλά, σε τόσο ύψος, που το ροχαλητό που είχε στον λάρυγγά του ήταν, φαίνεται, ο επιθανάτιος ρόγχος. Ήταν σε αφασία, δεν καταλάβαινε τίποτα, ούτε μιλούσε ούτε άκουε. Οι γυναικούλες περνούσαν και έβγαιναν από (το⁹) δωμάτιο που ήταν ξαπλωμένος. **51.** Οι γιατροί και αυτοί κάποτε κάποτε περνούσαν και τον έβλεπαν. Φαίνεται ότι παρακολουθούσαν την κατάστασή του αν μπορούσαν να τον βοηθήσουν, αλλά και πάλιν έφευγαν απαγοητευμένοι. Δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτα και έλεγαν «το τέλος θα έλθει πολύ γρήγορα» και έφευγαν πάλι. Οι ώρες περνούσαν και όποιος περνούσε και τον έβλεπε αγωνιούσε και έλεγε «κρίμα το παλληκάρι. Γιατί το 'κανε;» Είχε περάσει το απόγευμα. Ο αυτοπυροβολισμός έγινε τις πρωινές ώρες και ήλθε περίπου οι τρεις το απόγευμα και το παλληκάρι χαροπάλευε σε αφασία ευρισκόμενος και έχοντας τα δύο μαξιλάρια κάτω από το κεφάλι του και το ροχαλητό το οποίον δεν υποχωρούσε.

Ξαναπήγα το απόγευμα, όπως όλος ο κόσμος, να τον ιδώ. Εκείνη την στιγμήν που πέρασα να τον ιδώ μια γυναίκα, από αυτές που τον περίμεναν, **52.** άκουσα να λέει στις άλλες γυναίκες «πολύ έμεινε με τα δυο μαξιλάρια κάτω από το κεφάλι του το καϋμένο το παλληκάρι, κουράστηκε, δεν έχει και στόμα να μας το πει. Ας τα πάρουμε να ξεκουραστεί». Και λέγοντας αυτά σηκώθηκε και έπιασε με το ένα της χέρι το κεφάλι του παλληκαριού και με το άλλο της χέρι τράβηξε τα μαξιλάρια και σιγά σιγά άφησε το κεφάλι του κάτω. Το σώμα του παλληκαριού ούτε καν κινήθηκε ή σπάραξε.

Αφήνοντας το κεφάλι του παλληκαριού κάτω κόπηκε αμέσως και το ροχαλητό από το λαιμό του παλληκαριού. Αυτό ήταν το τέλος του. Είχε πεθάνει, έμεινε ακίνητος. Αυτά είδα και τα γράφω.

Τότε οι γυναίκες το άλλαξαν, το στόλισαν το παλληκάρι και την νύχτα εκείνην ξενύχτησαν κοντά στο νεκρό το παλληκάρι. Την άλλη μέρα κηδεύτηκε στο Καλαμπάκι. Όλος ο κόσμος τον συνόδευσε. **53.** Έπειτα από την κηδείαν του παλληκαριού κάποιος που φαίνεται θα ήξερε για την αγάπη που είχε για κοπέλα του χωριού είπε ότι τον είδε πρωί πρωί που πήγε προς το Δάσος και γύρισε από το Δάσος και ασφαλώς στην επιστροφή του τον είδε πάνω στο κανάλι που βάδιζε, βγήκε στον κεντρικό δρόμο και ήρθε μέσα στο χωριό. Τότε, όταν γύρισε, ασφαλώς πέρασε από το σπίτι της αγαπημένης του, αλλά την είδε, δεν την είδε, κανείς δεν έμαθε τίποτα.

Γύρισε, πήγε στο κρεβάτι του και αυτοπυροβολήθηκε. Ήταν πολύ πρωί.

Μετά τον θάνατον του παλληκαριού ο άνθρωπος που είχε το κορίτσι έφυγε αυτός και η οικογένειά¹⁰ του από το Καλαμπάκι και εκεί που πήγαν το κορίτσι παντρεύτηκε, αλλά οι γονείς του πεθάνανε εκεί. Δεν ξαναγύρισε κανείς στο χωριό ούτε νέος ούτε γέρος αφήσαντες όλοι του(ς)¹¹ ανάμνησιν.

⁹ Προσθήκη

¹⁰ Οικογένεια Κιλίτση

¹¹ Προσθήκη

Τέλος (Ακολουθεί μονογραφή)

54. Αληθινά διηγήματα

Το σάπιο άχυρο

Είναι περίεργος ο τίτλος αυτού του διηγήματός μου αλλά έχει και την σημασίαν του. Θα ήταν λογικόν να το διαβάσει κανείς, διότι και αυτό το διήγημα φανερώνει κα επαληθεύει πόσο πλεονέκται είναι εκείνοι οι άνθρωποι, οι οποίοι κατορθώνουν εις την ζώήν των και κερδίζουν χρήματα πολλά και δεν αφήνουν καμίαν ευκαιρίαν χωρίς να την εκμεταλλευθούν, για να κερδίσουν ακόμη περισσότερα χρήματα. Δεν σκέπτονται ούτε φτωχόν ούτε αδύνατον ούτε πονεμένον, αρκεί να γεμίσουν το πουγγί τους, αδιαφορώντας τους πάντας και τα πάντα. Γελούν και καγχάζουν όταν το κατορθώσουν.

Αγαπητέ μου αναγνώστα, σύμφωνα με αυτά που λέω τώρα, θα σας διηγηθώ μίαν ιστοριούλαν. **55.** Διότι αυτά που (θα¹²) σας διηγηθώ τώρα, περί ιστοριούλας πρόκειται, διότι πέρασαν πολλά χρόνια που συνέβη. Αλλά συνέβη, που χωρίς να θέλω συνέβαλα και εγώ εις την υπόθεσιν αυτήν, παρά την θέλησίν μου, και που εγώ έκανα πολλές παρατηρήσεις σε αυτόν που ήταν και έγινε ο δημιουργός της πράξεως αυτής.

Κάποτε, πριν από πολλά χρόνια, ένας πλούσιος του χωριού μας που τα πλούτη του τα κέρδισε όλα από την ψευτιά του και την κλεψιά του, δεν τον έφτανε τα κέρδη που έβγαζε από το εμπόριό του, ηθέλησε και αποθήκευσε άχυρα πολλά εις την αποθήκην του. Το πώς τα αγόρασε και τα αποθήκευσε αυτός μόνον ήξερε και γνώριζε.

Αφού τα αποθήκευσε, επερίμενε χρονιάν κακήν και να ιδεί ότι οι χωριανοί του **ότ'** υποφέρουν από τροφές για τα ζώα τους οι χωριανοί του **56.** ή και η περιφέρεια, για να τα ακριβοπουλήσει για να βγάλει κέρδος μεγάλο. Περίμενε χρόνια πολλά να του παρουσιασθεί τέτοια ευκαιρία. Τα άχυρα χάλασαν εις την αποθήκην του και η αποθήκη του είχε πολλή ποσότητα άχυρου, έπρεπε στην πραγματικότητα να βγουν και να πεταχτούν. Ο πονηρός όμως πλούσιος δεν τον ένοιαζε καθόλου. Τα είχε εκεί στην αποθήκην του περιμένοντας την κατάλληλον ευκαιρίαν. Και η ευκαιρία, αγαπητέ μου φίλε, του ήρθε.

Μίαν χρονιάν, και ήταν το 1938, την χρονιάν εκείνην δεν έγιναν τα σιτάρια και τα κριθάρια στην περιφέρειά μας. Ήταν κακιά χρονιά. Είχαν γίνει, αλλά πολύ ολίγα γεννήματα, και τα άχυρα πολύ ολίγα. Ο χειμώνας που επηκολούθησε τον επόμενο χρόνο ήταν δύσκολος. Οι τροφές των ζώων ήταν λιγοστές. **57.** Οι καλοί νοικοκυραίοι πρόβλεψαν και βρήκαν άχυρα ακόμη από το καλοκαίρι και έβαλαν στις αποθήκες τους, οι περισσότεροι όμως δεν έβαλαν τότε και τώρα δυσκολεύονταν να βρουν άχυρα. Πολλοί χωριανοί μας πήγαιναν χειμώνα καιρό στη βάλτα και εκεί μερικοί εύρισκαν δεμάτια καλοκαιρινά από σίκαλη, τα οποία τα κοπάνισαν το καλοκαίρι οι γεωργοί και πήραν το σπυρί και τα άχυρα δεν τα πήραν, γιατί αυτοί δεν είχαν ζώα και δεν τα χρειάζονταν.

Αυτά τα άχυρα τα βρισκαν μερικοί γεωργοί, τα έφερναν στο χωριό και τα άπλωναν σε ίσιο μέρος ή και σε λιβάδι ακόμη, τα κυλίνδριζαν από τον κύλινδρο (τα αλώνιζαν), τα μαλάκωναν και τα έπαιρναν στις αποθήκες τους και τάγιζαν τα ζώα τους. Αυτοί μερικοί έκαναν έκαναν τη δουλειά τους, λίγο πολύ άχυρο βρήκαν, αλλά αυτοί ήταν ολίγοι, οι περισσότεροι δεν είχαν και έψαχναν να βρουν άχυρα.

¹² Προσθήκη

58. Τότε ο πλούσιος αυτός του εδόθη η ευκαιρία να πουλήσει το άχυρό του. Το είδε, αλλά οι μπάλες ήταν όλες χαλασμένες από τα πολλά χρόνια που πέρασαν από τότε που αποθηκεύτηκαν. Τις έπιανες και διαλύονταν. Τότε ο πλούσιος ασφαλώς διελογίσθη ότι τώρα πρέπει να πουλήσω τα άχυρα, τώρα έχει ζήτηση το άχυρο και τώρα πρέπει να καθαρίσω την αποθήκη.

Επειδή τότε εγώ είχα μίαν χεροκίνητην χορτοδετικήν μηχανήν, με βρήκε και μου λέει: «Θα ῥθειίτε με την παρέα που έχεις να δέσουμε τα άχυρα – παρέα είχα -, είναι μέσα στην αποθήκη, δε θα πάτε έξω πουθενά. Εδώ μέσα στο χωριό θα δουλέψετε». Συμφωνήσαμε για τα δεστικά και την άλλη μέρα το πρωί πήγαμε να δέσουμε το άχυρό του. Αυτοί που είχαν ανάγκη από άχυρα διπλάρωσαν τον πλούσιο, για να αγοράσουν.

Πήγαμε εκεί, κόψαμε το σύρμα και στρώσαμε τη μηχανή για δέσιμο. 59. Η αποθήκη του ήταν σε σημείο του οικοπέδου του που δεν φαίνονταν από έξω ούτε και δρόμον είχε να περνάνε περαστικοί και να βλέπουν τι δένουμε και πώς δένουμε. Αφού ετοιμαστήκαμε, ήμασταν τρία άτομα προσωπικό στην μηχανή, μπαίνουν τα δύο παιδιά που είχα να πετάξουν άχυρο έξω από την αχυρώνα και να αρχίσουμε το δέσιμο. Αρχισαν τα παιδιά να πετούν και τι να δούμε: το άχυρο αφενός ήταν σάπιο, αλλά τι δεν είχε μέσα! Τι πράγμα ήταν εκείνο! Είχε μέσα πούπουλα από κόττες, πέτρες, κεραμίδια που έπεφταν από τη σκεπή, Γάτες ψόφιες, ακόμη και ποντίκια ψόφια είχε.

Βλέποντας αυτά εγώ σταμάτησα, πήγα, τον βρήκα και τον είπα «αυτό δεν είναι άχυρο. Είναι γεμάτο μέσα ψοφίμια. Πώς θα το πουλήσεις;» Μου λέει: «Τι σε νοιάζει εσένα; Δέσ' το. Εσύ θα πληρωθείς». Του λέω «δεν μπορώ, είναι κρίμα· αυτός που θα πάρει θα πληρώσει 60. χρήματα και θα πάρει ψοφίμια;» Θέλησε να με καλοπιιάσει και μου λέει: «Έλα, μωρέ! Ανακάτωνέ τα μέσα και δέσ' τα». Του λέω: «Όσο να τα ανακατώσω, θα φαίνονται, και έπειτα οι μπάλες θα γίνουν βαριές, δεν θα σηκώνονται». «Κάντε τες μικρές τις μπάλες να μην διακρίνονται». «Μα άκουσε, το(υ) λέω, αυτά που λες εσύ εγώ δεν μπορώ να τα κάνω, Να ανακατώνω εγώ τα ψοφίμια μέσα στο άχυρο. Δεν μπορώ, θα φύγω. Αν θέλεις, βάλε άνθρωπο δικό σου να τα ανακατώνει, για να χάνονται μέσα. Εγώ δεν μπορώ». «Να βάλω», μου λέει.

Και έβαλε, φίλε μου, άνθρωπο, τα μπέρδευε μέσα στο άχυρο ό, τι ήταν. Πούπουλα, πέτρες, κεραμίδια, ψοφίμια, ακόμη και παλιά σύρματα¹³, τον πλήρωσε ιδιαίτερος τον άνθρωπο που ανακάτωνε τα άχυρα με τα σκουπίδια, τα δέσαμε και φύγαμε. Και τα πούλησε, φίλε μου, όλα τα σκουπίδια του. Αίσχος!

Τέλος

61. Αληθινά διηγήματα

Εκδίκησις, βλακεία ή κουταμάρα;

Ήταν το 1959. Τότε, την χρονιάν εκείνην, είχα στεναχωρηθεί πολύ. Αφενός η φτώχεια, η στεναχώρια και τα βάσανα που με περιτριγύριζαν. Πολλές ήταν οι στεναχώριες μου που μου έφερναν μια μεγάλην αγωνίαν. Πάνω σε όλα αυτά που ήμουν αναγκασμένος να τα υποστώ μου ήρθε και η ασθένεια του πεθερού μου.

Την αρρώστια του πεθερού μου μόνον εγώ την ένιωσα. Έπρεπε να τρέξω και έτρεξα. Προσπάθησα τόσο πολύ να τον θεραπεύσω και να τον κρατήσω εις την ζωήν.

¹³ Γίνεται ιδιαίτερη μνεία στα σύρματα, επειδή οι αγελάδες που τυχόν τα φάνε μπορεί να πάθουν «τραυματική γαστρίτιδα» και να ψοφήσουν.

Γιατρούς δεν ήθελε, δεν ξέρω γιατί. Έμεινε στο σπίτι του ξαπλωμένος και περίμενε να γίνει καλά. Εγώ τότε είχα φύγει από το σπίτι του. Όταν έφυγαν οι Βούλγαροι το 1944 και μετά, όπως το γράφω σε άλλο μου διήγημα, μας έβγαλε 62. από το σπίτι του κακήν κακώς και εγώ με την οικογένειάν μου πήγα στο καλυβάκι που είχα κτίσει με μεγάλη φτώχεια που με έδερνε και κατοίκησα εκεί.

Αλλά, όπως σας γράφω και σε άλλο μου διήγημα, εγώ κακία δεν κρατούσα ούτε τον πεθερόν μου ούτε την πεθερά μου ούτε κανέναν. Ας μας πέταξε ο πεθερός μου σαν το σκυλί στ' αμπέλι έξω από το σπίτι του, εγώ πάντοτε, όποτε είχαν την ανάγκη μου και την βοήθειάν μου πήγαινα, τους έβλεπα και τους βοηθούσα όσο μπορούσα. Την γυναίκα μου, την κόρη του, δεν την απέκλεισα ούτε και την απαγόρευσα ποτέ να πάει κοντά τους. Πάντοτε την έλεγα «μπαμπάς σου είναι, πρέπει να πηγαίνεις να τους βλέπεις». Έτσι είχαν τα πράγματα, όπως το ομολογώ και το λέω ειλικρινά: «άνθρωποι είμαστε και οι αρρώστιες μας περιτριγυρίζουν».

63. Αρρώστησε λοιπόν το 1969 και παρά του ότι πήγε σε γιατρούς δεν μπόρεσε να γίνει καλά. Οι γυναίκες, οι κόρες του και η γυναίκα του, έπειτα από τις όλες προσπάθειες που κάναμε είπαν «ας τον κάνουμε και ένα ευχέλαιον, λάφρος στην ψυχή είναι». Έλεγαν «ας τον κάνουμε ευχέλαιον». Μου το 'παν κι εμένα, εγώ δεν έφερα καμιάν αντίρρηση και τους είπα «να τον κάνουμε». Οι κόρες τότε άρχισαν, καθάρισαν το σπίτι όσο μπορούσαν, έκαναν τις διατυπώσεις και τις ετοιμασίες που χρειαζόνταν.

Ο πεθερός μου ήταν επάνω στο κρεβάτι του ξαπλωμένος, έβλεπε τις θυγατέρες του που ετοιμάζονταν. Η πεθερά μας δεν μπορούσε να κάνει τίποτα η καυμένη, γιατί δεν έβλεπε. Ο πεθερός μου δεν έλεγε τίποτα. Τον έβλεπα, ήταν καλά και, εφόσον δεν λέει τίποτα, άρα το θέλει το ευχέλαιον. 64. Τον ρώτησα κι εγώ τον πεθερόν μου «να το κάνουμε ή όχι» κάντε το, θέλω». Αφού οι γυναίκες ήταν έτοιμες και αφού και εγώ ομίλησα με τον παπά και κλείσαμε την ώρα και την ημέρα, οι κόρες του τότε είπαν στην¹⁴ γειτόνισσες όσες θέλουν να παρευρεθούν στο ευχέλαιον.

Ήρθε η ώρα και η μέρα και ο παπάς ήρθε, ήρθαν και οι γυναίκες της γειτονιάς και, όσοι άλλοι ήθελαν να 'ρθουν και το άκουσαν, ήρθαν κι αυτοί. Μεταξύ αυτών ήρθε και ένας πρώτος εξάδελφος του πεθερού μου, ο Αργυρόπουλος Δημήτριος (της Καλής), έτσι τον αποκαλούσαν οι χωριανοί, έβαλε «ευλογητό» ο παπάς και το ευχέλαιον άρχισε. Ο πεθερός μου ήταν καλά. Σηκώθηκε και κάθησε στο κρεβάτι του και παρακολουθούσε το ευχέλαιον. Όλα έγιναν καλά και ομαλά, χωρίς κλάματα και στεναχώριες από τον άρρωστον.

65. Μόλις όμως τέλειωσε ο παπάς την ψαλμουδιά του και κάθησαν όλοι να κεραστούν, τότε σηκώνεται ο ξάδελφος του πεθερού μου όρθιος και απευθύνεται σε εμένα λέγοντας: «Γιατί εμένα δεν ήρθες να με προσκαλέσεις στο ευχέλαιον; Δεν ξέρεις ότι εγώ είμαι του πεθερού σου πρώτος εξάδελφος;» Εγώ ακούγοντας αυτά τα λόγια και αυτές τις παρατηρήσεις από τον ξάδελφο του πεθερού μου, τον οποίον ήξερα ότι ήταν πρώτος ξάδελφός του, αλλά ξέροντας ότι σε τέτοιες στιγμές δεν κάνουν ιδιαίτερες προσκλήσεις, αλλά να με κάνει τέτοιες παρατηρήσεις μέσα σε όλον τον κόσμο, προσβάλλθηκα για μια στιγμή. Αυτός ακόμη εξακολουθούσε και έλεγε ότι «εσύ δεν με υπολογίζεις για ξάδελφο του πεθερού σου» και ότι «κάνεις του κεφαλιού σου» και πολλά άλλα.

Περίμενα τον πεθερό μου να πει κάτι να με καλύψει, αλλά δεν άνοιξε το στόμα του. 66. Μόνον τον είχα ιδεί, κοκκίνησε. Τότε πλέον δεν κρατήθηκα και όπως ήμουν καθισμένος του είπα: «Να ήξερα ότι ήσουν τόσο απαιτητικός και τόσο ορμητικός, θα πήγαινα στο τυπογραφείο για να τυπώσω μίαν και μόνον πρόσκληση

¹⁴ Αντί στις.

για σένα. Δεν ξέρεις εσύ ότι σε τέτοιες περιπτώσεις δεν προσκαλούν; Όσοι ακούσουν και θέλουν, Έρχονται. Κι εσύ άκουσες και ήρθες. Καλώς ήρθες. Τι τρόπος είναι αυτός που δείχνεις; Τόσες ημέρες που είναι άρρωστος ο ξάδελφός σου και πεθερός μου ήρθες να τον ιδείς; Όχι, Δεν ήρθες. Άρα δείχνεις την καλή σου καρδιά ενώπιον αυτού του κόσμου που είναι εδώ;»

Σιώπησα. Όλος ο κόσμος εμένα έβλεπε. Άραγε από μίσος ή και κακία ή ικανοποίηση; Σηκώθηκαν σιγά σιγά και όλοι έφυγαν και τότε ο πεθερός μου είπε: «καλά τον έκανες». Άραγε με είχε κακία αυτός;

Τέλος
Μονογραφή

67. Αληθινά διηγήματα Η πλεονεξία

1928. Ήμουν ακόμη μαθητής του δημοτικού Σχολείου. Η διανομή της **οριστικής** των χωραφιών είχε τελειώσει και ο κάθε γεωργός είχε πάρει ή τον έδειξε ο τοπογράφος ή μηχανικός της διανομής πού τον έπεσε το διά κληρώσεως χωράφι του. Έτσι λοιπόν και ο πατέρας μου πήγε και γνώρισε πού περίπου τον έπεσαν τα χωράφια του και έβαλε πρόχειρα σημάδια δικά του, για να θυμάται. Το βράδυ στο τραπέζι που φάγαμε με είπε: «Αύριο στο σχολείο δεν θα πας, θα 'ρθεις μαζί μου να τραβάς τα ζώα, για να τραβήξουμε γύρω γύρω από το χωράφι που πήραμε, για να το χαράξω να γνωρίζω τα σύνορά του. Θέλω μετά να οργώσω μερικά στρέμματα. Δίπλα από ένα σημείο του χωραφιού έχει ένα μέρος που τό 'χε ο πρώτος του ιδιοκτήτης καλαμπόκι, να ετοιμάσω **(68.)** μερικά στρέμματα (νιάμα), να σπείρω λίγο σιτάρι, να έχομε ελπίδα.»

Ήταν εποχή μέσα Νοεμβρίου και η εποχή ήταν εποχή σποράς. Το πρωί χαράματα σηκώθηκε ο μπαμπάς, τάγισε τα ζώα, σηκώθηκα κι εγώ, η μάνα μου είχε σηκωθεί κι εκείνη, ετοίμασε έναν ζεστό τραχανά με γάλα και έπειτα, καθώς ήταν ακόμα πολύ πρωί, ξεκινήσαμε για το χωράφι. Εγώ καθόμουν στο κάρο σκεπασμένος με μια κουβέρτα, γιατί ήταν κρύο, και έβλεπα τον κάμπο που κάπου κάπου έβγαιναν άστρα και πάλι χάνονταν. Ήταν ομίχλη που κάλυπτε σιγά σιγά τη γη, που σκέπαζε και δεν έβλεπες τίποτα μπροστά σου.

Ο μπαμπάς οδηγούσε τα ζώα, τα οποία βάδιζαν φυσώντας κάπου κάπου δυνατά τα ρουθούνια τους. Είχε χαράξει ή μάλλον – μπορώ να πω – έφεξε. Αλλά η πυκνή ομίχλη σκέπαζε την ορατότητα. Δεν έβλεπες καλά. **(69.)** Για μια στιγμή ακούω τον μπαμπά να λέει στα ζώα «ώ χα¹⁵». Τα ζώα σταμάτησαν. Εγώ τότε είδα γύρω μου να δω πού είμαστε, δεν κατάλαβα όμως τίποτα. Ήταν μια θολούρα γύρω μου που μου έκρυβε την ορατότητα. Τον ακούω να λέει «πολλή ομίχλη πλάκωσε και δεν θα βλέπουμε τι να κάνουμε».

Κατέβηκε από το αμάξι (κάρο), πήγε μπροστά στα ζώα, τα ξέζεψε, τα έδεσε μπροστά στο ζυγό, τα έδωσε να τρώνε φύλλα που είχε φέρει μαζί του και παίρνει τον κάτσο (την βέργα του) και μου είπε: «Εσύ κάτσε εδώ και εγώ θα πάω από πάνω στην άλλη άκρη του χωραφιού (ανατολικά, εμείς ήμασταν δυτικά) , θα βάλω την βέργα όρθια για σημάδι και το καπέλο μου επάνω, για να φαίνεται, όραν θα τραβάς τα ζώα, να χαράξομε. Η ομίχλη είναι πυκνή, αλλά κάποτε κάποτε ανοίγει από το πρωινό αγεράκι και θα μπορέσουμε να κάνουμε τη δουλειά μας». **70.** Και πήρε και βάδιζε προς ανατολάς, για να βάλει το σημάδι που μου είπε. Ως ένα βαθμό τον

¹⁵ Παράγγελα με το οποίο σταματούσαν.

έβλεπα πού πήγαινε, έπειτα τον έχασα, τον είχε σκεπάσει η πυκνότητα της ομίχλης. Εγώ ήμουν εκεί και έβλεπα τα ζώα που έτρωγαν τα φύλλα και γρατσάνιζαν.

Κάποτε, εκεί που έβλεπα γύρω μου την πυκνή ομίχλη, ακούγω προς τα εκεί που πήγε ο μπαμπάς ομιλίες. Έπειτα οι ομιλίες δυνάμωσαν και κατόπιν έφτασαν στο σημείο για μάλωμα. Η φωνή του μπαμπά ακούγονταν πιο δυνατά. Κατάλαβα ότι ο μπαμπάς εκεί που πήγε αντάμωσε άνθρωπο, αλλά η πυκνή ομίχλη δεν με άφηνε να δω και να γνωρίσω τίποτα.

Τότε εγώ παίρνω και προχωρώ προς το μέρος που έφυγε ο μπαμπάς και προς τα εκεί που ακούγονταν οι φωνές. Στο δρόμο που προχωρούσα άκουσα τον μπαμπά να λέει: «άκ'σε, Μανώλη, εσύ ήρθες εδώ πρωί να μετακινήσεις το ορόσημο που έβαλε ο Μηχανικός. 71. Αυτό το έκανες πρόγραμμα να το κάνεις. Βγάλ' το από εδώ και πήγαινε το εκεί που το έβγαλες». Τότε ακούγω και την φωνή του άλλου που έλεγε: «Δεν το έβγαλα, Θεοδωρή. Όχι, εδώ ήταν. Εδώ το έβαλε ο Μηχανικός. Λάθος έχεις, Θεοδωρή, λάθος έχεις». Τότε έφτασα κι εγώ κοντά τους, την ώρα που μιλούσε ο Μανώλης. Εγώ δεν τον γνώριζα ούτε τον ήξερα.

Ο μπαμπάς πήγε ανατολικά και, όταν γύριζε πίσω, τότε έφτασα κι εγώ, τον είδα που γύριζε. Είχε πάει καμιά δεκαπενταριά μέτρα ανατολικά και εκεί είδε το σημείο που βγήκε το ορόσημο, ήταν φρέσκο και καλουπιασμένο το χώμα και που όπως βγήκε το ορόσημο έδειχνε την θήκη του ορόσημου. Βλέπει δίπλα την κούπα το χώμα που έκανε ο μπαμπάς την πρώτη μέρα με την τσάπα του, όταν του παρέδωσε ο τοπογράφος τα σύνορα (όρια) του χωραφιού. Ο Μανώλης, που από εκεί και πέρα ανατολικά πρώτον ήτανε ο δρόμος και μετά άρχιζε το χωράφι του Μανώλη και φαίνεται ότι σκέφτηκε να αρπάξει (72.) χωράφι ξένο, τώρα ήταν ευκαιρία, «δεν θα καταλάβει κανείς τίποτα, είναι η αρχή και, αν βγάλω το ορόσημο και το πάω πιο κάτω, θα κερδίσω μέρος του χωραφιού». Και σηκώθηκε νύχτα και το μετατόπισε το ορόσημο κρυφά, να μην τον ιδεί κανείς.

Όταν ο μπαμπάς πήγε πιο ανατολικά από εκεί που συνελήφθη ο Μανώλης να βάζει το ορόσημο και είδε και βεβαιώθηκε το μέρος όπου βγήκε το ορόσημο και την τούμπα του χώματος που έκανε ο ίδιος δίπλα στο ορόσημο, τότε αγρίεψε και γυρνώντας από εκεί που βεβαιώθηκε, τότε τον είδα κι εγώ, όταν επέστρεφε. Αγριεμένα λέγει στον Μανώλη: «Μανώλη, πάρε το ορόσημο και πήγαινε το εκεί που το έβγαλες, γιατί αλλιώς θα γίνουμε από δυο χωριά». Ο Μανώλης και πάλι θέλησε να δικαιολογηθεί ότι το ορόσημο ήταν εκεί (που το μετέφερε ο Μανώλης) και ότι «έχεις λάθος, Θεοδωρή, έχεις λάθος».

73. Τότε ο μπαμπάς εκνευρισθείς πιο πολύ τον πιάνει από το χέρι και τον τραβά και τον πηγαίνει εκεί που έβγαλε το ορόσημο και τον σκύβει εκεί και τον λέει: «Αυτό ομιλεί. Είναι το μέρος που έβγαλες το ορόσημο. Τα σημάδια και τα τοιχώματα δείχνουν ότι από εδώ βγήκε. Να και η τούμπα του χώματος που την έκανα εγώ με την τσάπα. Είναι δικό μου σημάδι, για να το ξέρω το σύνορο. Δεν πρόλαβες να το χαλάσεις και να το σκεπάσεις, το άφησες έτσι όπως ήταν και πήγες πρώτα να το τοποθετήσεις το ορόσημο και μετά να έρθεις να το χαλάσεις, νομίζοντας ότι δεν θα πιαστείς. Δεν πρόλαβες όμως να τελειώσεις την άτιμη πράξιν σου και πιάστηκες. Τα πολλά λόγια είναι φτώχεια. Δεν θα σου πω άλλα, ένα μόνον σου λέγω. Πάρε το ορόσημο· όπως το έβγαλες εσύ, έτσι θα το πας εσύ στο μέρος του. Αλλιώς, δεν ξέρω τι θα γίνει· εδώ κάποιος θα πέσει. (74.) Κάποιος θα πέσει και αυτό σ' το λέω. Δεν ξέρω...» Και πιάνοντας τον κάτσ'νο (την τσικέλα βέργα) τον είπε: «Για τελευταία φορά θα σ' το πω. Μα τον κάτσ'νο αυτόν, θα σε σφυρίζω μερικές στο κεφάλι και , όπως είναι ακόμη σχεδόν πρωί και κανείς δεν είναι κοντά μας, αλλοίμονο, κρίμα!» Και τότε ο Μανώλης πήρε το ορόσημο και το πήγε ασυζητητί εκεί που το έβγαλε και το τοποθέτησε στο μέρος του. Σήμερα ακόμη είναι σε εκείνο το μέρος το ορόσημο.

Οι δύο αυτοί πρωταγωνιστές, ο μπαμπάς που είχε το δίκιο με το μέρος του και ό, τι έκανε το έκανε διότι έπρεπε να φάνε ψωμί τα παιδιά του και ο Μανώλης που επιχείρησε να κλέψει χωράφι νομίζοντας ότι δεν θα πιάνονταν αλλά πιάστηκε, δεν ζουν πλέον, και οι δύο πεθάνανε. Μόνον η ιστορία τώρα τους ομιλεί λέγοντας «Μανώλη, ήταν αδικία σου».

Τέλος
Μονογραφία

75. Αληθινά διηγήματα Τίμα τους γονείς σου.

Κάποιο ρητό πολύ γνωστό λέγει: «Ούτε η νύφη γίνεται θυγατέρα ούτε κι ο γαμπρός γίνεται γιος». Ναι! Αυτό το ρητό μπορούμε εν μέρει να πούμε ότι αληθεύει. Όχι όμως κατά την αντίληψίν μου παντού. Παρουσιάζονται όμως περιπτώσεις που λέμε ναι. Εις την περίπτωσιν αυτήν έχω να αναφέρω μίαν περίπτωση ως διήγημα, η οποία περίπτωσις, μάλλον θα με δικαιολογήσετε.

Πριν από χρόνια ζούσαν δύο καλοί και ηθικοί οικογένειαι, αναφέρω τώρα μόνον την μίαν αφήνοντας την δεύτερη οικογένειαν κατόπιν. Η οικογένεια αυτή ανέθρεψε υιούς και θυγατέρες, όπως όλα οι οικογένειαι. Αφού μεγάλωσαν τα παιδιά τους, όλα τα πάντρεψαν με πολλά βάσανα και πολύ μεγάλη φτώχεια. Όλα απεκαταστάθηκαν και, όπως ήταν φυσικόν, νέοι ήταν, πρόκοψαν. (76.) Όλα των τα παιδιά οικονομικά ήταν καλά, αλλά, ας το πούμε και λίγο χωριάτικα, στα μυαλά τους δεν ήταν το ίδιο. Όλοι οι γιοι τους και αι θυγατέρες των αγαπούσαν και σέβονταν τους γονείς των πλην ενός υιού, ο οποίος δεν ήταν κακός ούτε ανάποδος, που λέει το ρητό. Ήταν καλός; Έτσι φαίνονταν στον κόσμον τουλάχιστον.

Οι γονείς τους όλους τους αγαπούσαν, γιους και θυγατέρες, και τους επισκέπτονταν. Τα χρόνια όμως περνούν και πέρασαν και οι καλοί γονείς αυτοί γέρασαν και έριξαν στα παιδιά τους τις ελπίδες τους. Τα εγγόνια τους μεγάλωσαν και άλλα ήταν μικρότερα. Αυτοί όμως, γέρος και γριά πλέον, εξακολουθούσαν να πηγαίνουν και να βλέπουν τα παιδιά τους και τα εγγόνια τους.

Η νύφη του ενός εκ των υιών τους φαίνεται ότι δεν έβλεπε με καλό μάτι τα πεθερικά της, ιδίως την πεθερά της. (77.) Όταν την έβλεπε που πήγαινε στο σπίτι της, έλεγε: «το κάθαρμα έρχεται». Πάντοτε, όταν την έβλεπε να πηγαίνει στο σπίτι της, αυτήν την κουβέντα έλεγε, «το κάθαρμα έρχεται». Κατήντησε φοβερό ελάττωμα στη νύφη της αυτή η κουβέντα. Πολλές φορές την άκουσε αυτήν την βρισιάν η πεθερά της, αλλά επειδή δεν γνώριζε καλά την ελληνικήν γλώσσαν, δεν καταλάβαινε την έννοιαν της λέξης.

Έπειτα από πολλές φορές που την άκουσε την λέξιν αυτήν, «το κάθαρμα έρχεται», και βλέποντας την νύφη της να κατεβάζει τα μούτρα της σαν θυμωμένη και να την βλέπει σκυθρωπήν, όταν την έβλεπε που πήγαινε στο σπίτι της, απεφάσισε λοιπόν πρώτα και κράτησε την λέξιν αυτήν να μην την ξεχάσει και να ρωτήσει κάποιον να της εξηγήσει και να της ειπεί τι έννοιαν έχει η λέξις αυτή. Και το έκανε.

Μιαν ημέραν πήγε σε μια φίλην της να την ιδεί. Ήταν έμπιστη φίλη της. (78.) Εκεί που κουβέντιαζαν για διάφορα πράγματα της ήρθε στην ιδέαν της να ρωτήσει την φίλην της. «Την φίλη μου, θέλω να σε ρωτήσω κάτι να μου πεις, θέλω όμως να μου πεις την αλήθεια». «Ναι, λέει η φίλη της, θα σε πω». Ήταν μόνον οι δυο τους και της είπε, δεν μπορούσε να τα πει καλά ελληνικά, «ο λόγος κάθαρμα τι θέλει να πει;» Και η φίλη της την ρωτάει «πού την άκουσες;» Αυτή δεν φανέρωσε τίποτα ούτε ποιος την είπε. «Έτσι, λέγει, κάπου την άκουσα και δεν ξέρω τι λέγει. Πες μου». Τότε η

φίλη της την λέει: «Αυτή η λέξις είναι κακιά, αυτός που την λέει τον βρίζει, δεν τον θέλει να πηγαίνει στο σπίτι του ούτε θέλει να τον βλέπει. Κάθαρμα θα πει βρωμιάρη, μουρτάρη, **άκαρτη**; και πολλά άλλα».

Η γυναίκα αυτή ακούγοντας τι θέλει να πει η λέξις κάθαρμα πάγωσε. (79.) Έπλεκε κάλτσα και αμέσως σταμάτησε και την έβγαλε από (τον¹⁶) λαιμό της. Στεναχωρέθηκε τόσο πολύ που την ξαναρώτησε τη φίλη της: «Αλήθεια; Τόσο κακιά λέξις είναι αυτή και εγώ που την άκουγα δεν την παρεξηγούσα, γιατί δεν ήξερα τι έλεγε; Πω πω, πω, τι με λένε και γω δεν την ξέρω;» Και τότε η φίλη της την ρώτησε: «αλήθεια, πού την άκουσες; Πες μου».

Και η καημένη η πεθερά από την στεναχώρια και την αγανάκτησίν της, χωρίς να το θέλει, δεν κατάλαβε και την είπε: «από την μεγάλη νύφη μου την άκουσα αυτήν την βρισιά. Ναι, όπως μου το λέει αυτή είναι βρισιά». Τότε κατάλαβε ότι έκανε λάθος που φανέρωσε ότι την άκουσε από την νύφη της και την παρακάλεσε πολύ να μην το πει, να μην το φανερώσει, αλλά το είπε κάπου και μαθεύτηκε. Έπειτα δεν πήγαινε σε αυτή της τη νύφη.

Ιδού η καλή νύφη που δεν γίνεται θυγατέρα.

Τέλος
Μονογραφή

(80.) Αληθινά Διηγήματα **Μην περηφανεύεσαι.**

Κάποτε έτυχε να μου έρθει σύμπτωσης και να δω και να μάθω κάτι το εντυπωσιακό. Πήγα κάποτε να πάρω τσιγάρα. Εκεί ήταν δύο νεαρές και μιλούσαν χωρίς να φυλάγονται¹⁷ αν ακούν και άλλοι. Δεν έδιναν σημασίαν και έλεγε η μία στην άλλη. Ήταν ελεύθερες και της ίδιας ηλικίας και έλεγε: «Αύριο θα πάω στο παζάρι. Θα πάω να αγοράσω μια παντελονιά φίνα και ένα άσπρο πουκάμισο, παπούτσια, θα κάνω και τα μαλλιά μου περμανάντ και εδώ πάν' και οι άλλοι, θα σπάζω πλάκα».

Εγώ άναψα τσιγάρο και κάπνιζα κάνοντας τον αδιάφορο και άκουγα. Την λέγει η άλλη, η φίλη της: «Μπορώ να σε πω; Δεν τα λες τραγικά; Αυτά που είπες όλα θέλουν λεπτά. Έχεις τόσα;» «Δεν έχω, αλλά θα μου δώσουν οι γονείς μου, αν έχουν», την λέει η άλλη. «Θα βρουν;», ανταπαντάει η άλλη. «Μπορούν να κάνουν διαφορετικά; Μπορούν να μου κόψουν τα (81.) δικαιώματά μου; Να βρουν και να με δώσουν. Τι κορίτσι είμαι εγώ;» Η άλλη χαμογέλασε κάπως ειρωνικά. Πήρα δρόμο και έφυγα και τις άφησα.

Πέρασαν ένα ή δυο χρόνια. Αυτή που αερολογούσε και τα έλεγε τότε μεγάλα, δεν ξέρω αν την άλλη ημέρα πήγε και αγόρασε αυτά που έλεγε, κάποτε έτυχε να μάθω ότι αυτή που παινεύονταν αρραβωνιάστηκε και είπα *ώρα της καλής. Ίσως ησυχάσει*. Αργότερα, ύστερα από δυο χρόνια του γάμου της και αφού απέκτησαν και ένα κοριτσάκι, έμαθα ότι χωρίσανε και αυτός την εγκατέλειψε με το παιδί. Πέρασαν πολλά χρόνια και αυτός δεν ξαναφάνηκε να έρθει κοντά της. Το κορίτσι μεγάλωσε και δεν γνώρισε πατέρα. Ιδού η μεγάλη υπερηφάνεια και ιδού και ο γαμβρός που δεν γίνεται γιος.

Τέλος
Μονογραφή

¹⁶ Προσθήκη

¹⁷ Να φύγονται στο κείμενο.

82 - 85: Λευκές σελίδες

86. Αρχή της γενιάς μου
Οι αναμνήσεις μου

A/A	Περιεχόμενα	Σελίς
1.	Αρχή της γενιάς μου. Οι αναμνήσεις μου	9
2	Δύο οικογένειες στην σκλαβιά	14
3	Η οικογένεια Πασχάλη Κρίκου	16
4	Η οικογένεια του Αναγνώστη Αναγνώσταρου	17
5	Η οικογένεια του Σάββα Κρίκου	18
6	Πού πήγαν τα παιδιά του Σάββα Κρίκου. Ο Πασχάλης, ο δεύτερος γιος.	22
7	Ο πρώτος γιος ο Νίκος	23
8	Ο μικρός γιος ο Αναγνώστης	24
9	Τα εγγόνια του Κρίκου. 1 ^{ον} Τα παιδιά του Πασχάλη	26
10	Ο Νίκος Κρυονερίτης, ο πρώτος γιος του Σάββα Κρίκου	30
11	Ο Γεώργιος Κρίκος, αδελφός του Σάββα Κρίκου	33
12	Η οικογένεια και τα παιδιά του Αναγνώστη Αναγνώσταρου	37
13	Ο Γεώργιος Κρικόπουλος υιός	40
14	Η ερώτησής μου	45
15	Έκανα το καθήκον μου	46
16	Επίλογος	47
17	Αληθινά διηγήματα: ο Μηνάς	49
18	» » 2 ^{ον} . Το σάπιο άχυρο	54
19	3 ^{ον} . Εκδίκησις, βλακεία ή κουταμάρα;	61
20	Η πλεονεξία. Διήγημα.	67
21	Τίμα τους γονείς σου	75
22	Μην περηφανεύεσαι	80

87 -92: Λευκές σελίδες

Αντιγραφή: Κυράνθη Στράντζαλη, Χρίστος Φαράκλας